

TALLIÁN TIBOR

Joachim és a magyarok*

Joachim a burgenlandi

A 19. század harmincas-negyvenes éveiben éltek fénykorukat a magyar divatlapok. Ne vélje az olvasó ezeket a Vogue, a Cosmopolitan vagy az Esquire elődeinek. Ugyan a *Rajzolatok*, a *Honművész*, a *Honderű*, az *Életképek* és a hányatott sorsú *Regélő* (eredetileg Mátray Gábor Honművészenek társalapja, mely utóbbi megszűnte után Garay János szerkesztésében önállósult, azután tulajdonost váltva *Regélő-Pesti Divatlap*, majd 1844-től *Pesti Divatlap* címen modernizálódott) mai standard szerint is rászolgáltak műfajmegjelölésükre. Minden számhoz színezett litográfiákat mellékeltek, melyeken darázsderekú hölgyek és urak mutatták be a legújabb módit. Ám a szürke betűk is meglepően tarka tartalmat közvetítettek. Mennyi minden tartozott régen a divat fogalmkörébe az öltözködésen, lakberendezésen, frizurán és a modern-városi társadalmi életvitel egyéb külső és külsőséges megnyilvánulásain kívül! Az Örömóda első strófájának második fele az általunk, műveletlen zenészek által ismert alakjában valamit megsejtet ebből a tágabb jelentésből, de megvilágítani éppenséggel nem világítja meg a fogalmat:

*Deine Zauber binden wieder,
Was die Mode streng geteilt,
Alle Menschen werden Brüder,
Wo dein sanfter Flügel weilt.*

Többet elárul az 1785-ös eredeti fogalmazás. A divat ebben kardot tart kezében, azzal osztja ketté az emberiséget fejedelmek és koldusok táborára:

*Deine Zauber binden wieder,
was der Mode Schwerd getheilt;*

* Németül elhangzott „Joachim und (die) Ungarn” címmel a Joachim József halálának 100. évfordulóján Köpcsényben (Kittsee, Burgenland, Ausztria) rendezett konferencián. A német cím szójátékát magyarul lehetetlen visszaadni.

*Bettler werden Fürstenbrüder,
wo dein sanfter Flügel weilt.*

A költő tehát a *Mode* fogalmába beleértette a társadalmi lét nyomasztó ellentmondásait és ellentéteit, és bizakodott benne, hogy mindezeket az öröm – a mámor segédcsapatáról le nem mondva, hiszen az Örömöda valójában bordal – *megőrzés nélkül* megszünteti. Vele ellentétben a *Biedermeier* domesztikált divatlapjai pozitív divatfogalommal operáltak: tárgyalták a történelem, irodalom, művészet, zene, színház, társadalmi és társasági attitűd sok jelenségét, kivéve a politikát és a gazdaságot. Politika és gazdaság komoly férfidolgok, míg a divat a szépem tereuma. Látszólag. A divatlapokat ugyanis férfiak írták és szerkesztették, s ha már írták és szerkesztették, hát olvasták is. A *Biedermeier*ben a *Mode* nem megosztott, hanem egyesített.

Mondott divatlapok 1846-os évfolyamának márciusi számaiban az olvasó ismételt találkozhatott bizonyos Joachim József hegedűs nevével, aki abban a hónapban Pest városának különféle termeiben három koncertet is adott. A fiatalembert a lapok egyértelműen a *hon*, a *haza* fiaként üdvözölték. Félreértések elkerülése végett az *Életképek* nevesítette is a hazát: *Magyarország* büszke lehet – írta –, hogy Joachimot is, akár Lisztet, fiának nevezheti.

Vélvén ezek alapján, hogy az egykor élt hegedűsben honfitársamat tisztelhetem, habozás nélkül elvállaltam *szülőhazája* képviselőjét a halálának századik évfordulója tiszteletére 2007 nyarán az ausztriai, közelebbről burgenlandi Kittsee községben rendezett tudományos ülészen. Igaz, a helyszín kiválasztása kissé meglepett – emléküléseket szülőhelyeken szokás rendezni, és a divatlapok többször is Pest szülőttének nevezték az 1846-ban mindössze tizenöt éves muzsikust. Elzarándokoltam hát minden zenetörténeti adatok tiszta forrásához, a *Muzsika Történetének* és *Jelenének* enciklopédiájához. Ott azt olvastam: „Joachim, Joseph, geboren 28 Juni 1831 in Kitsee [!], Burgenland/Österreich”. Konsternálva voltam! Azok a fránya reformkori magyarok! Nem elég, hogy a születés helyét meghamisították, ráadásul bekebelezték a tágabb szülőföldet is, a Várak országát, mely pedig nem Magyarországhoz, hanem Ausztriához tartozott! Szégyenkezve kérdeztem magamtól: vajon az én dolgom-e, hogy a *Nestbeschmutzer* szerepében felkeressem a Nagy Burgenlandi kis szülőhelyét, s lerántsam a leplet az 1840-es évek magyar divatlapjainak politikai inkorrekttségéről? Azután gondolkodóba estem. Hátha nem csak divatlapok kozmetikázzák a geopolitikát, hanem enciklopédiák is? Ássunk mélyebbre! Talán nem is hamisítottak a lapok, talán csak *pars pro toto* emlegették Magyarországot, s honon, hazán a népek édes otthonát, a soknemzetiségű Osztrák Császárságot értették, melyben Hunnia boldog egyetértésben élt Burgenlanddal? Fennakadtam azonban az *Életképek* fogalmazásán: azt írja, Liszt „hallatlan győzelmeket” arat „az osztrák fővárosban” – nem *hazánk* fővárosában. A mellékesen odavetett jelző a 19. századi magyar önazonosság lényegi sajátosságáról tesz tanúságot. A bécsiek számára, akik magukat szívesen nevez-

ték így: „wir Hauptstädter”, Bécs valóban az egész Habsburg-birodalom fővárosa volt. Pestieknek azonban Bécs ugyan lehetett Bécs, a birodalom székvárosa, de nem a magyarok fővárosa – függetlenül attól, hogy a magyarok a magyar etnikumhoz tartoztak-e vagy sem. Az 1848-as történések tudvalévőleg végletesen kiélezték az osztrák–magyar elkülönülést – ne tagadjuk, ekkor már a Szentkorona országain belül is, és még közismerten apolitikus zenészek is szükségesnek érezték az egyértelmű állásfoglalást a magyarság mellett vagy ellen. Például szolgálhat egy 17 éves hegedűs levele – állandó lakhelye akkoriban már nem Pest, nem is Bécs, hanem Lipcse. Onnan írta ismeretlen címzettnek e mondatokat:

*És mi a helyzet Magyarországon? Vajon a horvátok még mindig okoskodnak-e, vagy mőresre tanították őket? Lekötelezne, ha olykor-olykor beszámolna a magyarországi viszonyokról. Magyarjaim sorsa nagyon érdekelt!*¹

Néhány hónappal később bátyjának részletesebben:

*Mellékelten küldöm kedves atyánc levelét, melyet tegnap kaptam meg. Világosan láthatod benne örömet, melyet a magyarok győzelmei miatt érez. Téged svarcgelbnek tartalak, Jellasich hívének és Kossuth ellenfelének. Én azonban igaz magyar vagyok, és örülnék, ha előbbit horvátjaival együtt kiűznék Ausztriából. A kormány kétszínű játékot űzött a magyarokkal, és ezért egyértelműen és világosan bünhődnie kell, mert különben nem szűnik meg tovább intrikálni, míg a népeket meg nem fosztja új, vérrel szerzett szabadságuktól, és horvát–cseh igába nem hajtja. De mit szólsz a magyarokhoz: igazán bátran megállták a sarat! Hiszem, hogy hazánk szép jövő előtt áll. A lelkesedés nagy, fényes tettek legszebb előjele. és a magyarok megmutatták, hogy ügyük iránti lelkesedésben nem szűkölködnek.*²

¹ „Wie sieht es denn mit Ungarn aus? Sind die Kroaten noch immer naseweiss, oder sind sie schon ein wenig gezüchtigt? Sie würden mir eine grosse Freude machen, wenn Sie mir dann und wann etwas über die ungarischen Verhältnisse mittheilten. Ich interessiere mich sehr für meine Magyaren!” Joachim levele ismeretlennek, 1848. július 27. Az idézet közli Hubay Jenő: „Joachim József”, *A Zene* 12 (1931), 293–296.

² „Ich schicke Dir beiliegenden Brief, den ich gestern vom lieben Vater erhalten habe, und aus welchem Du deutlich seine Freunde über die Siege der Ungarn erkennen wirst. Ich halte Dich für einen sogenannten 'Schwarzgelben' und daher für einen Anhänger Jellachichs und Gegner Kossuth's. Ich hingegen bin ein echter Magyarembler, und würde mich freuen, wenn ersterer mit seinen Kroaten aus Oesterreich vertrieben würde. Die Regierung hat mit den Ungarn ein falsches Spiel gespielt, und das muß sich recht offenbar und entschieden rächen, sonst wird sie nicht aufhören es fortzuspielen, bis sie die Völker um ihre junge, mit Blut erkaufte Freiheit gebracht, und eine croatisch-böhmische Herrschaft gegründet haben wird. Was sagst Du aber zu den Ungarn, haben sie sich nicht muthig bewährt? Ich glaube, daß eine schöne Zukunft für unser Vaterland hereinbricht. Begeisterung ist die schönste Vorbothin und Morgenröthe für große, hervorleuchtende Thaten, und die Magyaren haben bewiesen, daß es ihnen daran für ihre Sache nicht fehlt. Doch genug von meinen jungen, grünen politischen Ansichten!” Joachim levele bátyjához, Lipcse, 1848. október. Johannes Joachim-Andreas Moser (hg.): *Briefe von und an Joseph Joachim*. Berlin: Julius Bard, 1911–1915, Bd. 1., 17.

A levélíró, kinek kilétét bizonyára eltalálták, ezután kedves önkritikával hozzátette: *de ennyi elég is ifjú, éretlen politikai nézeteimből*. Joachim József nézetei politikai értelemben hamarosan elvesztették harcosan magyar nemzeti élüket – de mintha a magyar színezettel általában véve is hosszú időre eltemette volna politikai érdeklődését: ha politikus, akkor magyar, ha nem magyar, akkor nem politikus. Osztrákká mindenestre nem vedlett át. A porosz háború idején írta, nagyon jellemző szövegösszefüggésben: *németnek valлом magam, nem osztráknak*.³ Nem kell mondanom, hogy élete egyetlen pillanatában sem vallotta magát burgenlandinak. Hogy is tehetne volna – hiszen halála után még tizenöt év telt el, mire nevezett osztrák tartományt létrehozták a történelmi Magyarországtól elcsatolt nyugati területeken.

Opus hungaricum⁴

Egyik német nyelven írott levelében a tizennyolc éves Joachim magyarul *magyar embernek* nyilvánítja magát. A kifejezést valószínűleg Reményi Edétől leste el: egyidőben jártak Bécsben Böhm József hegedűiskolájába. Magának a magyar azonosságtudatnak a kialakulására Joachim atyjának azon elhatározása adott lehetőséget, hogy 1833-ban a nagy családdal együtt Pestre települt át addigi lakhelyéről, Joachim tényleges születési helyéről, a határvidéki Kittsee-ből, magyarul Köpcsenyből. Egzisztenciális indokok mellett az új lakhely kiválasztásában bizonyára közrejátszottak az apa fentebb említett „magyar érzelmei” is; ezeket pedig a hála táplálhatta, amit az Esterházyak védelme alatt álló nyugat-magyarországi Hétközség (Siebengemeinden) zsidó lakói érezhettek az őket befogadó és számukra évszázados nyugalmat biztosító ország – kétségtelenül: haza – iránt. Ha *Joachim père* lakhelyválasztását a jövőre vonatkozó magától értődő családi spekuláció is befolyásolta, megállapíthatjuk, hogy tervezése közel egy évszázadon át gyümölcsözőnek bizonyult. A magyarok nagy része jóakarattal fogadott be mindenféle asszimilációra kész nációt, így a zsidóságot is. Néha persze nyilvánosságot kaptak kéretlen megjegyzések, mint az utalás a hitsorsosok feltűnő viselkedésére a Pesti Divatlap rosz-hiszemű beszámolójában Joachim hangversenyéről (egyébként a megjegyzés attól, hogy ízetlen volt, még lehetett találó). Másfelől viszont le kell szögeznünk, hogy az átköltözés József két éves korában történt, amikor a gyermek különleges zenei képességei még semmi esetre sem mutatkozhattak meg olyan komoly formában, hogy

³ „Ein Segen, daß ein Mensch wie Bismarck unsre Politik leitet; ich fühle mich als Deutscher, nicht als Österreicher.” Joachim levele feleségéhez, München, 1870. július 15. *Briefe von und an Joseph Joachim*, Bd. 3., 47.

⁴ „Auch mein Opus hungaricum läuft noch nicht vom Stapel.” Így utal Joachim 1859. március 20-án Brahmszhoz írott levelében a magyar Hegedűversenyre. Andreas Moser (hg): *Johannes Brahms im Briefwechsel mit Joseph Joachim*. Berlin: Verlag der Deutschen Brahms-Gesellschaft, 1908, Bd. 1., 235. (Johannes Brahms Briefwechsel, Bd. 5.)

a családfőt befolyásolhatták volna a családi életvitel jövőbeni középpontjának kiválasztásában. Tény az is, hogy a családban elsőként József árult el zenei hajlamot. Könnyen lehet, hogy ha felmenői vagy testvérei megelőzték volna, a család Pest helyett abban a közelebb fekvő városban keresi boldogulását, melyről Joachim harminc évvel később kijelentette: *zenei szempontból Bécs fontosabb számomra, mint Pest.*⁵ Mindazonáltal, még ha a családi sors úgy is alakul, hogy József gyermekéveit nem Pesten tölti, hanem Kittsee-Köpcsényből egyenesen Bécsbe kerül, onnan pedig Németországba vándorol, első londoni fellépésének hirdetésén akkor is a „Hungarian boy” eredetmegjelölés állt volna neve alatt, hiszen a Magyar Királyság területén született.

Kiadott leveleiben Joachim többször említi úgy Pestet: *meine Vaterstadt*. Bizonyára azért sem nevezi Geburtsstadtnek, mert a divatlapokkal ellentétben előtte aligha maradhatott rejtve a kevésbé reprezentatív köpcsényi eredet. Ám sejthetően belejátszott szóhasználatába a Geburtsstadt és Vaterstadt közötti jelentésárnyalatbeli különbség is. A születési hely véletlenszerű, az *atyavároshoz* azonban egyéniséget alakító gyermeki kapcsolat fűz. Joachim szemében e kapcsolatot különösen felértékelte a boldog pesti gyermekéveket követő életútja. Nyolc évesen elbúcsúzott szüleitől és testvéreitől: családja Pesten maradt, és ő egymaga indult útnak Bécsbe, ahol távoli rokonok várták, majd Böhm József fogadta be. Ettől fogva egészen házasságáig idegenek között élt: nem vette körül saját család. Bizonyos értelemben az egykori olasz énekesfiúkhöz hasonlóan kasztráción esett át, habár csupán érzelmileg. Maga Joachim egy ízben a gyermekkori környezet érzelemszegénységével magyarázta és mentegette, hogy emócióinak kimutatása nagyon nehezebbé esett; talán ezért fordult házassága is tragédiába. Kamaszkorának és ifjú felnőttkorának évtizedeit úgy írhatjuk le, mint szakadatlan kutatást atyahelyettes után. Pótatyái, lélekvezetői muzikusok voltak – a legjelentősebbek, akiket csak fellelhetett. Böhm Józseftől, bécsi tanárától már 1843-ban Mendelssohnhoz szegődött, az pedig – anekdota beszéli el – tudatosan továbbírányította Liszthez. Ezután Schumann vonzókörébe került (persze legalább annyira Clara Schumannéba is). Lehet, az atyák galériája még gazdagodott volna Richard Wagnerrel, ha nem szól közbe utóbbi száműzetése. Így Clara varázsa, majd ismeretsége és barátsága az egykorú Brahmszal lezárta Joachim életében az atyakeresés korszakát. Legfeljebb annyit fűzhetünk hozzá, hogy mikor 1855-ben megkeresztelkedett, a nyilvánosság teljes kizárásával lezajlott magán-aktuson kenyéradója, a vak hannoveri király, V. György mondott helyette ellene az ördögnek. A keresztapa is atya.

Talán nem irreleváns körülmény: úgy látszik, hogy a tizenhét éves gyermekember negyvennyolcas fellángolását követő hatéves szünet után Joachim Magyarországhoz, a magyarokhoz fűződő vonzódása éppen a konverzió táján éledt újra, mégpedig nagyon nyomatékosan az atyaváros iránti rajongó szeretet-megnyilván-

⁵ „[...] so ist mir doch in musikalischer Hinsicht Wien wichtiger wie Pesth [...]” Joachim levele szüleihez, Hannover, 1861. január. *Briefe von und an Joseph Joachim*, Bd. 2., 126.

nulások formájában. Idevonatkozó dokumentumokkal levelezése szolgál. Mikor 1854-ben hazalátogatott – először a szabadságharc óta –, Hannoverbe visszatérve lelkesen referált Lisztnek: *Pest látványa mindig szemem előtt lebeg.*⁶ 1856 elején is szívesen jött volna, de hannoveri kötelezettségei miatt csak gondolatban kísérhette el Clara Schumannt az atyavárosba: *mily örömmel muzsikáltam volna együtt Önnel; különösen Pestre kísérem lelkesen gondolatban* – írta február 6-án, s a levél végére odakottázta Haydn *Rondo all’ongareséjének* kezdő ütemeit.⁷ Ennyi lelkesedés után meglep Clara Schuman szemrehányása 1856. február 18-án Pestről Joachimhoz intézett levelében: *Milyen szép itt! Fel nem foghatom, miért nem mesélt soha róla!* Merkwürd’ger Fall, mondaná Konrad Nachtigall. Valóban nem beszélt volna korábban Pest szépségéről Clarának Joachim? Vagy inkább Clara élte át a mindannyiunk által ismert revelációt, mikor a valóságban megpillantunk valamit, amit addig csak elbeszélésből ismertünk, és felkiáltunk: nem mondrad, hogy *ilyen szép!* Pest Magyarország fővárosa, tehát magyarok lakják, vélte az egynemzetiségű Németországban felnőtt Clara nem egészen megalapozottan, és kedves naivitással föl is ismerte az ifjú barát arcán a nemzeti fiziognómia jegyeit: *Magának egészen magyaros az arca; erre csak most figyeltem föl, itt a Maga országában.* (A zárójeles folytatás megtépazza zenetörténeti büszkeségünket: *De muzsikusként nem tartozik ide – tegnap hallottam az itteni filharmonikusok koncertjét. Borzalmas volt.*)⁸ Pár héttel Clara után Joachim maga is Pestre látogatott családjához. Továbbutazva Velencébe, onnan írta reménytelen szerelmének, Gisela von Arnimnak a következő lelken-dező sorokat:

*Pest és Buda látképe ismét elbűvölt a kontrasztáló folyópartok ritka szépségével és a magyar nép tarka elevenségével. Bárcsak itt lehetnél, mennyire tetszenék neked a maga nagyszabású és sajátyszerű voltában!*⁹

⁶ „Mir schwebt Pesth wie eine schöne Aussicht immer vor Augen.” Idézi Hubay Jenő, uo. 1854. október 3-án írta Joachim Bécsből Brahmsnak: „Denke, daß ich seit sieben Jahren zum ersten Male meine Heimat in Pest und meinen Wiener Verwandten gesehen habe.” *Johannes Brahms in Briefwechsel mit Joseph Joachim*, Bd. 1., 62.

⁷ „[...] gerne hätte ich mit musicirt, und zumal jetzt nach Pesth begleiten Sie meine lebhaftesten Gedanken.” Joachim levele Clara Schumannhoz, Hannover, 1856. február 6. *Briefe von und an Joseph Joachim*, Bd. 1., 308.

⁸ „[...] wie ist das schön! und Sie haben mir nie davon erzählt, das begreife ich gar nicht. Ihre Eltern sah ich gestern, aber nur ganz flüchtig, da ich sie früher verfehlt habe. [...] Ich habe heute ein brillantes Concert gegeben, mit das beste auf der ganzen Reise in pecuniärer Hinsicht, und Beifall war’s auch genug. [...] Sie haben doch ein ganz ungarisches Gesicht; jetzt finde ich es erst recht, nun ich hier im Land. Aber mit Ihrer Musik passen Sie nicht hierher – gestern hörte ich ein philh. Concert [...] das war gräulich.” Clara Schumann levele Joachimhoz, Pest, 1856. február 18. *Briefe von und an Joseph Joachim*, Bd. 1., 314.

⁹ „Der Anblick von Pesth und Ofen entzückte mich wieder durch die seltene Schönheit der contrastirenden Ufer und durch die bunte Lebendigkeit des Magyaren-Volks. Ich wünschte Dich herbei es zu sehen, auch Dir würde das gefallen, großartig und individuell wie’s ist!” Joachim levele Gisela von Arnimhoz, Velence, 1856. május 19. *Briefe von und an Joseph Joachim*, Bd. 1., 341.

Kérdezzük: vajon a magyarság irányában az ötvenes évek közepén feltámadó vonzalom nem függ-e össze a krízissel, melyet éppen abban az időben Joachimnak a zsidóságtól való disszimilációja idézett elő. Igaz, a vallásváltást egzisztenciális szempontok is motiválták. Hannoverben állítólag nem keresztény személy nem tölthetett be udvari funkciót, és – ismét csak állítólag – Joachim addig is csak azért állhatott a zeneigazgatói poszton, mert az udvar és maga a király sem tudott felekezeti hovatartozásáról. (Zsidó voltára úgy derült volna fény, hogy V. György megkérdezte, miért él katolikus létére a luteránus északon. A vallomás után az uralkodó odahívta az udvari káplánt, átsétált Joachimmal a templomba és megkereszteltette.) Ám a kínosan etikus jellem nyilván nem a király iránti tiszteletből, nem is opportunizusból váltott hitet – hiszen változtathatott volna állást is. Egy 1855-ös levél szerint elhatározásának mélyebben rejlő, tudati okai voltak:

Úgy érzem, mintha csak most szabadultam volna meg minden keserűségtől, és szereztem volna jogot, hogy harcoljak mindaz ellen, ami nem szép a zsidóságban, mellyel szemben annál ellenségesebb érzületet táplálok, minél nagyobb károkat kell magamon meggyógyítanom, melyeket korábban tudattalanul, később tudván tudva kellett elszenvednem zsidó neveltetésem miatt.¹⁰

A zsidó származás és neveltetés szorongató szűköségéből a királyi keresztelő mellett legalábbis nemesi kiutat kínálhatott a vágyott-elhatározott azonosulás a magyarság már 1848-ban rajongásig tisztelt *nagyszabású és sajátos* karakterével. Joachim, Liszthez és Brahmshez hasonlóan, e vonások nemcsak a Dunapart látványában, nem is csak a tarka-eleven tömegben vette észre, hanem mindenekelőtt a magyar nemzeti zenéből hallotta ki.

A zsidóságtól való eltávolodásával nagyjából egyidőben vágta el véglegesen a személyes és zenei köldökszinórt, mely Mendelssohn halála óta Liszt Ferenchez kötötte. 1857-ben írta meg korábbi mentorának, hogy tökéletesen elidegenedett zenei irányától. A szakítás éppenséggel nem zárta ki, sőt valószínűleg ösztökélte az egyre eltökéltebb közeledést a magyarsághoz, amelyet a családi érzelmek és város-élmények síkjáról a zeneszerző-hegedűs ekkor a zene síkjára transzponált. Sokat elárul az 1858 novemberében nővérének, Arányi Johannának Pestre küldött levél egy mondata: *ha nem is lehetek veletek testben, sokat foglalkozom veletek gondolatban – éppen magyar művet komponálok; remélhetőleg hamarosan meghallgathatod Te is.*¹¹ Aligha kétséges,

¹⁰ „Mir ist, als wär ich erst jetzt recht frei von Bitterkeit und kampfberechtigt gegen alles Unschöne des Judenthums, dem is so feindlicher mich gesinnt fühle, je mehr ich eigne Schäden in mir zu heilen habe, an denen ich früher unbewußt, später bewußt durch jüdische Erziehung zu leiden hatte.” Joachim levele Hermann Grimmhez, Hannover, 1855. április 26. *Briefe von und an Joseph Joachim*, Bd. 1., 284.

¹¹ „Bin ich auch leider nicht bei Euch, so beschäftige ich mich doch oft mit Euch in Gedanken – ich componire gerade etwas Ungarisches, das Du hoffentlich auch bald einmal hören wirst.” Joachim levele nővéréhez, Arányi Johannához, Hannover, 1858. november 27. *Briefe von und an Joseph Joachim*, Bd. 2., 33.

hogy az éppen akkor komponált magyar művel, a magyar modorban írott nagyszabású hegedűversennyel Joachim mintegy kihívta Lisztet: meg kívánta mutatni, más út is vezet a zenei magyarsághoz, mint amelyen a weimari mester jár. Az irodalom általánosan elismeri, és Joachim maga is hangoztatta, hogy zeneszerzői pályája az 1861-ben bemutatott magyar versenyműben érte el zenitjét.

Egy „magyareMBER” Pesten

Életrajzilag a magyarsághoz való re-asszimilációs folyamat az 1861-es diadalmas pesti szereplésben csúcsozott ki – és ezzel egyszersmind véget is ért. Utóbb meg-ritkultak Joachim pesti látogatásai. Nyilván családi okból is: apja halála után az atyaváros minden szépségével együtt is veszített vonzeréből. Közrejátszott a távolmaradásban az 1860-as évtized mélyen átért és megoldhatatlannak érzett politikai dilemmája. Erről vall 1861 végén írott levele:

Az ok, amiért korábbi szándékkal ellentétben nem utazom már 62 elején Bécsbe, a szerencsétlen politikai ügyekben rejlik, melyek Pestet és Bécset két táborra osztják. Elviselhetetlen számomra most, mikor oly jelentős konfliktusok fenyegetnek, koncerteket adva semlegesen hasznot húzni mindkét félből. Nem mehetek Bécsbe úgy, hogy ne keresném fel kedves Pestemet, de nem tartózkodhatnék Pesten úgy, hogy ne kelljen folytonosan a „germanizmus” szidalmazását hallgatnom – vagyis vége-hossza nem lenne a művészi tevékenységet gátló izgalomnak.¹²

Joachim következetes maradt, s 1867-ig nem lépett a magyar főváros nyilvánosságá elé. Csak ekkor tért vissza, mintegy jókivánságait tolmácsolandó a kiegyezéshez. És még egy fontos ok hozhatta ide: be akarta mutatni Johannes Brahmsot a városnak, a várost pedig Brahmsnak. Tudvalévóleg a *match-making* nagyon jó eredménnyel járt.

Milyen fogadtatásban részesült Pesten a hegedűs, akinek nevét ma is Joachim Józsefnek mondják Magyarországon mindazok, akik ismerik? Ezek köre ma sem túl tág, de még ennél is jóval szűkebb lehetett a 19. században, a zene technikai reprodukálhatatlanságának korában. Ahogy a Zenészeti Lapok írta 1861-ban, tizenöt év után első pesti fellépését beharangozva:

¹² „Der Grund, weshalb ich nicht, wie ich wollte, schon Anfangs 62 nach Wien reise, liegt in den unglücklichen politischen Angelegenheiten, die Wien und Pesth in zwei Heerlager teilen. Es ist mir unerträglich, zu einer Zeit, wo so bedeutende Konflikte hereindrohen, Concerte gebend neutral von beiden Parteien Nutzen zu ziehen. Ich könnte nicht in Wien sein, ohne meine liebe Vaterstadt Pesth aufzusuchen, mich in letzterer nicht aufhalten, ohne nachdrücklichst auf 'Germanismus' schimpfen zu hören – kurz, ich käme aus Aufregungen nicht heraus, die zu künstlerischem Wirken nicht taugen.” Joachim levele Selmar Baggehoz, Hannover, 1861. végén. *Briefe von und an Joseph Joachim*, Bd. 2., 176.

Kevés magyar ember létezik, ki tudná azt, hogy nem egy néhány fővárosi s vidéki újdondász vagy levelezőnek, – de az összes európai zenevilágnak egyetemes ítélete folytán, a jelenleg élő hegedű-művészek elseje s legclassicusabb képviselője: magyar, s pesti születés, s ez nem más mint Joachim József.¹³

Ha a sajátosan nemzeti motívumokat akarjuk kiszűrni fogadtatásában, a csodagyerek 1839-es bemutatkozó hangversenyét magától értődően ki kell hagynunk a szemléből – hiszen miért is neveztek volna a lapok emfaticusan *hazánk fiának* a pesti honos kisfiút, a főváros zenei életében előnyösen ismert Serwaczinsky Szaniszló neveltjét? A Joachimmal foglalkozó nemzetközi irodalom Serwaczinskyt a „pesti operazenekar” hangversenymesterének nevezi, háromszorosan pontatlanul. Tudjuk, 1884 előtt Budapesten senki nem viselhette ezt a címet: addig a városban nem létezett önálló operaház, következésképp operazenekar sem. Másrészt viszont 1839-ben Pesten már két színházban játszottak operát, a németben és a magyarban. Serwaczinsky az előbbiben működött. A német színház évkönyve szerint 1839. március 17-én, azon a napon, melyen ő és tanítványa a Nemzeti Kaszinó dísztermében vonóskvintett kíséretével eljátszották Friedrich Eck kettősversenyét, a lengyel hegedűs már nem állt a német színház szolgálatában. Nem tudni pontosan, mikor lépett ki, mivel az 1838. év almanachja nem lelhető fel; az előző két esztendő személyzeti listáján zenekarigazgatóként tűnik fel.¹⁴ Joachim hamarosan a koncert után bekövetkezett áttelepülése Bécsbe talán azzal függött össze, hogy Pesten tanár nélkül maradt. A kis József bemutatkozása Serwaczinsky számára búcsúkoncert lehetett, melyen legnagyobb pesti sikerével, a csodagyermek felfedezésével tündökölt.

Joachim pályája tehát a pesti német színház kisugárzási körében indult; nem is történelmet volt másképp, hiszen az 1837 augusztusában megnyitott magyar színházban éppen csak hogy megkezdődött a valamirevaló zenekari munka. Mikor hét év múlva, 1846 tavaszán visszatért, első hangversenyét március 9-én a semleges Redoutban adta, a második kettőt – március 21-én és 26-án – azonban már a Nemzeti Színházban. A magyar érzelmű családban ez talán magától értődött, de így kívánták a nyilvánosságban uralkodó erőviszonyok is. A Königlich Städtisches Theater (német színház) az 1830-as évek végéig hegemoniát élvezett a város zenei életében: ott koncerteztek a kontinenst járó vendégművészek is, ha nem féltek a terem nagyságától. Hosszú hangversenysorozatot rendezett ott többek között Henry Vieuxtemps 1837 tavaszán. 1843-ban ismét eljött, ekkor már a magyar színház meghívására. Szenzációs sikert aratott, ám azután végzetes ballépést követett el: átvonult a német színházba, s ott is koncertet adott. Valóságos vihara tört ki a felháborodásnak a nemzeti nyilvánosságban, Vieuxtemps-nak menekülnie kellett a

¹³ *Zenészet* Lapok 1 (1861), 135–136.

¹⁴ Az adatok forrása az évkönyvek alapján Belitska-Scholz Hedvig és Somorjai Olga által készített számítógépes adatbázis az MTA Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályán.

városból. Képzhetjük, mily hevesen reagáltak volna a jogáshallgatók, kik mindkét színház nézőterét kedvük szerint terrorizálták, ha a fiatal honfitárs a német színházban mutatja be művészetét. Mivel azonban Joachim a Nemzeti Színházban lépett fel, s botránykeltésre nem nyílt mód, a jurátusok távol maradtak. Eljlesztette őket a fiatal ember már akkor megmutatkozó „szilárd irányú zeneműveltsége”, melyet ékesszólóan illusztrált a műsor összeállítása (vö. a közölt dokumentumokkal). Megjegyzendő, hogy az 1846-os, szigorúan klasszikus program a Joachim-hangversenyek műsorának évtizedekre szólóan érvényes prototípusát képviselte – a mester évről évre, évtizedről évtizedre visszatérően ugyanazokat a darabokat játszotta Európa-szerte. Erre nyilván nem kényelmi szempontok vették rá. Joachim – nemcsak a hegedülésben, hanem az egész zenei előadóművészetben – valami gyökeresen újat képviselt a pódiumon: a klasszikus mű iránti abszolút tiszteletet és hűséget. A kései szemlélőnek az a benyomása támad, mintha a törzsrepertoárral rituálisan kifejezésre akarta volna juttatni, hogy a klasszikusokat megillető tisztelet és hűség csak a „kiválasztott” műveknek jár. Ha aztán új művet vett fel viszonylag szűk repertoárjára – így saját és Brahms hegedűversenyét –, azzal mintegy kiállította számára a klasszicitás nemeslevelét.

1846-ban az értő hallgató a koraérett hegedűsben a géniusz szinte felfoghatatlan kiadását ismerte fel, melynek jelenlétében alig merészkedett másnak hangot adni, mint a reménynek: a művészet nemtője örködni fog fölötte. Minél érzékenyebb volt a kritikus, annál inkább óvakodott attól, hogy a zsenialitást közvetlen kapcsolatba hozza a nacionalitással. Tizenöt évvel később más tónus tűnik fel: előtérbe kerülnek a nemzeti szempontok, nem ritkán komikusan ellentmondásos tünetekkel. Joachim érkezésének előestéjén írta a *Zenészeti Lapok*:

A világ leghitesebb hegedű-művészeinek nagy része többnyire magyar születésűek [sic]. Ez idei hangversenyi idény alatt a szélrózsának minden iránya felé elszéledtek, hogy hirdessék a magyarnak művészeti képességét. Érdekes tudni azért, hogy ki merre hódít nyirettyűjével jelenleg. Joachim (a hannóveri király udvari hangversenyigazgatója) Bécsben; Singer (a württembergi király hasonló című művésze) Stuttgartban; Graff (a kasseli nagy-herceg udvari hangversenyigazgatója) Németországban; Grün (még ennek nem akadt király moecenása) Lengyelországban; s Reményi (az angol királyné magány hegedűse) Nagy-Becskereken. Az egészben az az öröndetes, hogy mindegyik a maga helyén nagy tetszésben részesül.¹⁵

Meglepő lista: csupa *burgenlandi* – ha nem is minden esetben abban az értelemben, ahogy Kohn mondja a belgákról az ismert pesti zsidóviccben, abból a fajtából, amit Moser szerint Joachim sűrűn, nagy kedvvel és összetéveszthetetlenül *echt* kiejtéssel adott elő társaságban. Hogyan bizonyíthatnák e nyilvánvalóan nem a

¹⁵ *Zenészeti Lapok* 1 (1861), 168.

magyar etnikumhoz tartozó hegedűsök „*a magyarnak művészeti képességét*”? Az ehhez hasonló kijelentések mögött egész motiváció-nyalábot sejthetünk. A művészi zene hivatásos művelése a hangadó magyar művelődéshordozó köröktől hagyományosan távol állott. Ennek következménye volt egyrészt, hogy a Magyarországon született és működő hivatásos zenészek túlnyomó többsége nem a magyar etnikumból került ki, másrészt, hogy néhány hirhedett zenészt leszámítva, a művészi zene művelői nem élveztek éppen kimagasló presztízst a köztudatban. A *Zenészet* *Lapok*, mint a zenész-szakma érdekképviseleti fóruma, azért mutatta be nyomatékosan az etnikailag nem magyar hangszerjátékosokat, mint a magyar géniusz külföldi követeit, hogy ezzel is kiemelje a zene és művelőinek nemzeti-politikai hasznosságát. Egyértelműen kiviláglik a jóhiszemű ön-promóció szándéka a lap két beszámolójából, melyeket a függelékben olvashatnak. Joachim 1861-es látogatása alkalmával mindkét koncertje után estélyt rendeztek. Az elsőt március 10-én a zenészek adták – az elszármazott nagy zenész jelenlétét a honnmaradottak és a betelepültek, az Erkelek, Volkmannok, Brand-Mosonyik, Hoffmann-Reményik, Dopplerek, Huberek, Kochok, Suckok, Deutschok és Rottfeldek arra használták fel, hogy ünnepeljék és ünnepelessék önmagukat, mint a magyar nemzeti zene zászlóvivőit. Hangsúlyozom, hogy az ünneplésre épp abban a pillanatban az egybegyűltek legjobbjainak megvolt a jó okuk és joguk. A vigadóbeli koncerten Joachim eljátszotta magyar hegedűversenyét, e valóban jelentékeny, klasszikus szimfonikus kompozíciós technikával írott nagy művet. Előző este pedig az estélyen jelenvolt másik szerző operájának ősbemutatóját tartották meg a Nemzeti Színházban. Kitalálhatják a beszámoló egyik mondatából, mely operáról van szó: „*Ott volt Erkel, a magyar dalműszerzés országának határtalan bánja s nagyura. [!]*” Két nagy este egymás után – a nemzeti zene *kairosza*.

De nemcsak zenészek ünnepeltek zenészeket. Ha Singer, Graf vagy Grün esetében talán nem is, Erkel, Joachim és mindenesetre Reményi tekintetében 1861-ben és még 1867-ben is konszenzus uralkodott a „társaságban”: megérdemlik a nemzet művész képviselőjének magas rangját. A nemzeti érdemrend szimbolikus átnyújtására a második hangverseny után rendezett estélyen került sor. Meghívóként a város ifjúsága szerepelt – érthető, hiszen a művész az aznapi koncertet a felállítandó nemzeti konzervatórium javára adta. A kitüntetés ünnepi formát öltött: Reményi értékes antik gyűrűt nyújtott át Joachimnak. Ő 100 forinttal revanzálta a megtiszteltetést, hozzájárulásként a Petőfi-emlékműhöz, melynek felállítását Reményi kezdeményezte. Ha a hannoveri koncertmesternek nem is nyújtott át főnemesi küldöttség díszes kardot, mint Lisztnek 1840. január 4-én, hogy ezzel szimbolikusan a nemesi nemzet tagjának ismerje el, azért a két eseményt azonos szellem járta át, a reformkori nemzeti egységtörekvés szelleme, amit az önkényuralom meghosszabbított.

Az 1867. márciusi látogatás idején az applausus intenzitása nem maradt el a hat évvel korábbtól, sőt a kritika differenciálódásának következményeként az előadói teljesítmény elemzése sokkal mélyebbre hatolt. Ám mintha a nemzeti

kapcsolat veszített volna zavartalanságából. Szkeptikus hangok keveredtek a Joachim fogadására felállott ünneplő karokba: micsoda honfitárs az, aki mint a bolygó hollandi a szárazföldre, csak hétévenként teszi be lábát ah, mily hön szeretett hazájába? Érthető a csalódottság érzése. A kiegyezést közvetlenül megelőző hónapokban vagyunk, a magyar értelmiség reménykedve készül a nemzeti kulturális intézményrendszer létrehozására. A magyar zenekultúrának most nem hírneves külföldi követekre van szüksége, hanem a hazában dolgozó kétkezi munkásokra, akik segítenek az intézmények alapításában és felépítésében: és e kezek bizony mindenütt hiányoznak. Talán nem mondták, de gondolták: Joachim, aki hat évvel azelőtt „Éljen a hazát” kiáltott, könnyes szemmel szózatot énekelt, és ígéretet tett, hogy megtanul magyarul, Hannover porosz bekebelezése után igazán választhatná Budapestet működése helyszínéül! Lisztre mindig lehet számítani – miért nem lehet Joachimra is? Nem utolsósorban éppen Liszt miatt nem lehetett. Hiszen Joachim nem elégedett meg azzal, hogy magánlevélben elhatárolódjék egykori mentora zenéjétől: 1860-ban aláírta Neudeutsche Schule elleni nyilvános támadást is. De valljuk be: Liszttől függetlenül sem valószínű, hogy Budapestet választotta volna Berlin helyett, ahová nemsokára leszerződött. Egyszer azt nyilatkozta: *zeneszerzőként magyarnak, hegedűsként németnek vallom magam*.¹⁶ Nos: a zeneszerzést a magyar versenymű megkomponálása után hosszú időre abbahagyta, vagyis magyar énjét mintegy hibernálta – a német hegedűsnek meg nem sok keresnivalója volt a magyar fővárosban.¹⁷

Meg-megszakadó évfolyamok után a *Zenészeti Lapok* 1876-ban kénytelen volt beszüntetni megjelenését, ezért a mester két utolsó, 1879-es és 1880-as magyar turnéjáról csak a politikai lapok és általános folyóiratok informálnak. Társas együttlétekben ekkor sem volt hiány, ezek azonban immár nem ünnepi-rituális, hanem kedélyes-anekdotisztikus légkörben zajlottak. A sajtó pedig rezignált kommentárookra ragadtatta magát. A *Magyarország és a Nagyvilág* immár nem azon kesergett, miért nem választja működésének színteréül a magyar Joachim a magyar fővárost! Hanem blaszfémikusan felvetette a kérdést: hogyan is áll a helyzet a hegedűskirálynak a naiv elődök által egekig magasztalt magasztalt magasztalt magasztalt magasztalt magyarul sem tud:

¹⁶ Beatrix Borchard: Joseph Joachim, in Ludwig Finscher (hg.): *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, 2. neu bearbeitete Ausgabe, Kassel: Bärenreiter, 2003, Personenteil Bd. 9., 1059.

¹⁷ A magyar zenei körök vagy nem tudtak Liszt és Joachim viszonyának elmérgesedéséről, vagy nem vettek róla tudomást. Igyekeztek a nemzeti zene ideológiai egységét megőrizni, és mint 1846-ban, 1864-ben is zenei Castor és Pulluxként tekinteni a nemzet két nagy zenész-fiára, akik szorosan együttműködve növelik a magyarság külföldi hírnevét. E békítő szellem jegyében mindkettejüket hivatalosan meghívták a Nemzeti Zenede 25 éves jubileumának megünneplésére rendezendő nagy hangversenyre, melynek keretében a Szent Erzsébet legenda bemutatását tervezték. Reményi figyelmeztetett a tapintatlanságra – maga is meglehetősen tapintatlanul a *Zenészeti Lapok* nyilvánossága előtt; kínos vita kezdődött, mely utóbb homokba fűlt. 1865-ben Joachim magától értődően távol maradt Pesttől. Liszt és Joachim csak 1880-ban találkoztak újra, és kötöttek békét, éppen Budapesten.

Csak valamicskét tudna is magyarul az istenadta, rögtön dicsekednének vele, hogy – hazánk szülte, hogy a mienk, hogy magyar ember. Így elenyészik számonkra az „ember” s csak a Hannoverből idejött „művész” létezik, ki szülőföldével, Magyarországgal mindössze sem sokat törődik ugyan, de azért, mint a század egyik nevezetessége s az európai ítészettől egyhangú éljenekkel megkoronázott királya a – hegedűnek szíves fogadásra talál közöttünk mindig.

Elmúltak az idők, mikor könnyedén osztották az érdemérmeket pusztán születési hely szerinti nemzeti hovatartozásért.

1880 után a magyar sajtónak nem nyílt többé módja, hogy fennakadjon Joachim magyar nyelvtudásának teljes hiányán: a hegedű királya életének hátralévő közel három évtizedében nem látogatott többé az atyavárosba. Túlzás lenne azt állítani, hogy távoli alakja a legendák ködébe veszett. Magyar kapcsolatai a későbbiekben sem szakadtak meg. Köszönhető volt ez többek között a rokon Arányi-családnak, mely iránt mindvégig nagy rokonszenvvel viseltetett. Nővérének két unokáját tudvalévőleg nagyszerű hegedűssé nevelte a budapesti Zeneakadémián Hubay Jenő, az egykori Joachim-tanítvány, – mint hegedűsök, Jelly és Adila ezáltal Joachim unokáivá váltak.

Az ifjú Bartók egyik levelében részletesen elmagyarázta a Mamának a közeli rokoni viszonyt, mely Arányi budapesti rendőrkapitány lányait a nagy hegedűshöz fűzte. Imponált neki a magas rokonság, de nemcsak, az e művelt családnál, mellyel szívesen közlekedett. Figyelemre méltónak találta mindenekelőtt, hogy nem beszélnek, sőt (ami valószínűtlen) nem is tudnak németül. A másik megjegyzésre méltó tulajdonságuknak azt tartotta, hogy zsidó létükre antiszemiták.¹⁸ A zsidó antiszemitizmust úgy értelmezhetjük, mint a csoport disszimilációra áhító tagjainak reakcióját bizonyos, a kisebbségi lét által kialakított ellenszenves csoporttulajdonságokra – Hannah Arendt kifejezésével: a *zsidósságra*. Joachim e tulajdonságokat az idézett levélben úgy foglalta össze: „das Unschöne im Judenthum”. Másfelől persze zsidó személyek számára mimikriként is szolgál a zsidó antiszemitizmus, asszimilációs kísérletként olyan külső csoportokhoz, melyek a *zsidós* tulajdonságokat negatív módon ítélik meg vagy el. A mimikri másik oldala a túlhajtott azonosulás a többséginek tekintett csoport közkeletű értékeivel. E házi kemencében sütött szociális elméleteket kommentárul bocsátom a mellékletben közölt utolsó dokumentum elé. Joachim 70. születésnapjáról a *Zenelap* jellemző módon héthónapos késedelemmel, 1902 februárjában emlékezett meg. Az ünnepi alkalom ürügyül szolgál az írónak, hogy az ízetlenségig túláradóan dicsőítse a magyar zenei géniusz hasonlíthatatlan nagyságát. Kit lepne meg, ha az efféle nagyszájú magyarkodás olvastán felháborodott antinacionalisták kinyilvánítanák: megérdemelték a magyarok, hogy Joachim Józsefet halála után Burgenlandba telepítsék át. E kellemetlen benyomás korrekciója maga sem megy kellemetlenkedés

¹⁸ Bartók Béla levele özv. Bartók Bélánénak, ifj. Bartók Béla, Gombozcné Konkoly Adrienne, szerk., Bartók Béla családi levelei (Budapest: Zeneműkiadó, 1981), 74–75.

nélkül. A megemlékezést ugyanis Falk Zsigmond írta, a tekintélyes zsidó család tagja, nyomdaigazgató és író, aki zenével is szívesen foglalkozott, zenekritikákat írt s a dalármozgalomban tevékenykedett. Mint ahogy Ady Rákosiék szemébe vágta, a túlhajtott magyar nacionalista ideológia nem ritkán a svábokból és más nációkból jött magyarok belső bizonytalanság-érzetéből s az abból fakadó túlkompenzálásból táplálkozott. Ha ugyan a magyar géniuszt dicsőítése nem valamely kisebbségi csoport túltengő önérzetét leplezi. Mindenesetre ha voltak is olyanok, akiknek hízelgett az efféle (ön)tömjénezés, Joachim nem tartozott közéjük. Ez a kivételesen tiszta jellem élete utolsó negyedszázadában kivonta magát a balkáni kétértelműségek diskurzusából. Inkább játszott kései Beethoven-kvartettek Berlinben és Londonban.

Dokumentumok

1839. március 17-i hangverseny

Pesten a nemzeti casino termében mart. 17-én adatott s különös érdekű hangászati mulatságot szép számú hallgatóság tisztel meg. Előadatot: [...] Eck Fridr. kettős versenye két hegedűre; játszáék ötös kíséret mellett a jeles Servaczynski (!) Szaniszló és 8 esztendő tanítványa Joachim József. Ez utóbbi csodagyermekről egyebet nem mondhatunk, mint hogy benne valóságos csudát láttunk, s hallottunk. Előadása, pontos tisztasága, s a nehézségekkel megúvása, tactus-szilárdsága annyira elragadá a hallgatókat, hogy a tapsok egyre hangozván, belőle mindenki második Vieuxtemps-ot, Paganinit, Ole Bullt jövendölt.

(Honművész, 1839. március 21.)

1846. március 9-i hangverseny

Az igen jó hírrel szülőhelyére érkezett alig tizenhat éves Joachim, ki bájos nyirettyűjével Europa legnagyobb városiban osztatlan tetszést aratott, múlt vasárnap déli 12 órakor adá első hangversenyét a kisebb redoute teremben s tökéletesen igazolá azon magasztos dícséreteket, mikkel minden külföldi lapok e fiatal hazánkfíát eláraszták. Hallgatók ugyan kevesebben valának, mint Dreyschocknál, ki a nemzeti színházban is három tele házat csinált: de a lelkesedés, mellyel a jeles művész fogadtatott, untig kipótóla a hiányzó számot. Nevesebb művészeink őt minden hegedűművészek közt legközelebb állítják Paganinihez, a hegedű istenéhez és – daemónához... – s valamint Liszt, ki jelenleg hallatlan győzelmekeket arat az osztrák fővárosban, még senki által el nem éretett a zongorán: úgy Joachim, mint első nagyságú csillag fog rövid időn tündökölni a többi hegedűjátsszók között. Magyarország büszke lehet, hogy mindkettőt fiainak nevezheti.

(Életképek, 1846. március 14.)

A kis honunkfia Joachim – ki Europa több külhoni városai közt Londonban is roppant tetszéssel lépett föl – nyirettyűje egyike a legbájosabb, legérdekesbeknek, mellyeket ily fiatal művész valaha kezelt. Múlt vasárnapi első hangversenyében előadott darabok választása is mutatta már szilárd irányú zeneműveltségét. Beethoven D-dur concertjének szebb tételeit – melyhez egypár jól sikerült toldaléket maga a kis művész szerze – a hires Bach Sebestyén ismeretes Ciacona című jeles művét, meg egy Schubertféle kedves dalra költött gyönyörű változatokat adta elő a jeles virtuóz,¹⁹ oly művészi szabatosság- és előadási csínal, minőt ily fiatal művészen lelni alig hinnénk.

(Honderű, 1846. március 11.)

¹⁹ Hihetőleg a március 26-i hangversenyen is előadott, ismeretlen eredetű változatok a „Lob der Tränen” című dalra.

Joachim Péter [!] a mintegy 15 éves hegedűjátészó pesti születésű hazánkfia, múlt vasárnap adá első hangversenyét a kis redout-teremben, s hegedűjén tanusított rendkívüli technikai ügyessége, kivált a vele egy vallású közönséget – a legnagyobb bámulatra ragadá – mi azonban, kik nemcsak mesterséges cifraságot, hanem teremtőerőt, poézist, szívhez szóló előadást kívánunk az úgynevezett virtuózoktól – isten bocsássa meg bűnünket – hidegen maradtunk előadásaira, mindazáltal reméljük, hogyha a főnebbi tulajdonok kifejlődnek benne, a legnagyobb hegedű-játészók közé fog tartozni.

(Pesti Divatlap, 1846. március 12.)

1846. március 21-i hangverseny

[...] Sokkal nagyobb számú hallgató gyűlt estvére nemzeti színházunkba, a kis csodaművész Joachimot hallgatni, ki ezúttal is félreismerhetetlenül tünteté ki gyönyörű játékában a geniet, mely a művészeti lángot a gyermek keblében föllobogtatja. Mert azon érzetmélység, érettség, művészi felfogás, és a zenészet legmélyebb műitkaiba avatottság, páruva oly magas tökélyel a kivitelben, oly gyermeknél – csak lángész ihletése által magyarázható. Jövő hangversenyei bizonytal még sokkal látogatottabbak leendnek. Egyik collegánk mesterséges cifraságnál egyebet nem talál Joachim játékában. „Isten bocsássa meg bűnér!” kiáltunk fel mi is ömagával. Az előadott darabok voltak: Beethoven: D versenyé, remekül előadva, a Pirata-capriccio,²⁰ s a gyönyörűen előadott magyar dallamok, melyeknek összeszerkesztésében újabb tanuságát adá kis művésznök compositori tehetségének.²¹

(Honderű, 1846. március 24.)

1846. március 26-i hangverseny

Joachim József, a kis hegedűvirtuóz 26-kán hallatá magát, ezúttal utólszor, a nemzeti színházban. Ezúttal Mendelssohn-Bartholdytól játszott egy versenyművet, oly tökélyel, annyi elegancia, bensőség és nagyszerűséggel, mikép e classicus hangszerzeményt jobban, szebben műszabályosabban előadni, a szerzemény szellemét találóbban visszatükrözni alig lehet. A „könny dicsérete” fölötti változatok viszont azon mély érzelmet csodáltaták velünk, mellyel a fiatalnál fiatalabb művész zengette húrjait. A fájdalom igen csekély számú közönség nem gyözte tapssal viszonzni a magas zeneélveket. Végül ráadásul magyar változatait játszá] úr. [...] Joachimunk, mint értesülénk, ez utósó hangversenye után, ismét visszavonul a nyilvánosság elől, magányban búvárkodandó a művészet szentélyében; s kifejtenő a geniuszt, mely keblében honol azon magasságra, azon tökélyre, melyre az képes, s melyet ha elért, egyszersmind elnyeré a művészi dicsőség örökfényű csillagkoronáját. – A művészet nemtője örökjék fölötté!

(Honderű, 1846. március 31.)

1861. március 10-i hangverseny

Egy óriás nagyság előtt állunk mely századunk művészeti egén fényes meteorként világít. Dicső név! mely az egész világot megbódítá lángeszével, s mely mint magyar, e haza büszkeségének tekinthető. [...] Joachim, hangversenyei programját kizárólag a legclassikusabb zeneművekből szokta alkotni, mert ő bevégzett technikájával, valamint minden critika felett álló előadási modorával, tehetségével, egyedül az örök művészi szép s tökély magyarázója. Hogy hason, nincs szüksége a virtuozitás halálugrásaira, s a csábító érzékiség eszközeire. Tartini sonatjával, vagy Bach Sebestyénnek magány hegedüre írt Chiaconnejával nagyobb hatást s érdeket költ mint mások holmi madár-sziszegésekkel vagy farsangi bohóságokkal. Ó a nemes izlés terjesztője, kinek nem célja koszorú-kazlakat rakni minden áron, de hirdetni a művészet

²⁰ Valószínűleg Heinrich Wilhelm Ernst: Introduction, caprices et finale sur un thème de l'opera Il pirata de Bellini, pour le violon avec accompagnement d'orchestre ou de quatuor ou de piano, op. 19.

²¹ Talán a kiadatlan *Fantasie über ungarische Motive für Violine und Orchester* hangzott el zongorkísérettel. Vö. Beatrix Borchard: *Stimme und Geige. Amalie und Joseph Joachim*. Wien–Köln–Weimar: Böhlau Verlag, 2005. Anhang (CD-ROM).

hatalmát magok a hallhatatlan művészi remekművek által. Az előadott darabok elsejét, hires, s minden tekintetben classikusnak, eredetinek s nemzeti zenénk érdekében páratlan becsűnek nevezhető hegedűversenye képezte magyaros modorban, egész zenekar kísérettel. [...] Nem tudja az ember mit bámuljon inkább benne, a gondolatok nemességét, eredetiségét-e? vagy pedig a mesteri kezet eláruló, s a legutolsó részletekben is mindig a magasztos költőt s mélyen gondolkodni tudó zenetrót fölűntető kidolgozó tehetséget? [...] De ha mesteri is a mű, fogalmazásában ép úgy, mint kivitelében; s ha e nemben méltó helyet foglal el azon kevesek mellett, melyek mintaképekül szolgálnak az irodalomban: úgy sokkal inkább növeli becsét még azon körülmény is, hogy az egészet a legnemesebb magyaros eszme lengi át, mely által tényleg bebizonyítja a szerző, hogy a zeneszerzés művészetében létező legnehezebb feladatok egyikét, u.m.: classicus becsű művet teremteni nemzeti szellemben, mesterileg megoldotta. Nem verseny az már többé, de egy nagyszerű, symphonistikus alakba öntött nemzeti eposz hangokban, melyben a fő s legnehezebb szerepet maga a hegedű-hangszer viszi. Ábrándosabb valamit s költőibbet alig lehet már képzelni, mint a 2-ik szakaszt „Romanza” felirattal; valamint a szenvedélyességnek párosultát a leglátványosabb intermezókkal sem lehet hívebben eszményíteni, mint ezt J. műve utolsó cigányos színezetű részével élénk állítja. Azt szükségtelen mondanunk is, hogy az egész verseny telve van a legóriásibb nehézségekkel, melyeket azonban J. képzelhetetlen biztonsággal s könnyűséggel győz le, hogy az ember hajlandó azokat a leglátványosabb dolgoknak tekinteni.

(Zenészeti Lapok, 1 (1861), 187–189. Á. K.)

Egy ritka élvezetes s érdekes művészi estélyről kell olvasóink előtt megemlékezni, mely e hó 10-én ment vége az Európa-szálloda éttermében. Joachim – e ritka nagy művész s hazánk valódi büszkesége – képezte ott a köz s gyúponot, mely körül a fővárosi zenészeti világ legkitűnőbb képviselői, a lelkesedésnek egész odaadásával összegyűltek. Határtalan volt a kedv, humor s lelkesedés, mely mindinkább felfokozódott a pezsgő-dugók folytonos pattogásai, s Patikárius Ferkónak ez estén maga magát felülmúló eredeti játéka mellett, mely – s általában magyar zenénknek ép oly ősi eredeti, mint kedélyt felzaklató sajátosságai – oly rendkívüli hatást gyakoroltak a nagy művészre, hogy saját vallomása szerint még soha nem érzett kedély hullámlásokon ment keresztül. A művészeti eszmék s térek különböző képviselői mind egy koszorúba egyesültek Joachim lángelméje körül, s legalább elmondhatni, hogy ez este mindnyájan egy értelemben voltak. Ott volt Erkel, a magyar dalműszerzés országának határtalan bánja s nagyura; Volkmann az európai hírű mély gondolkodású zeneköltő; Mosonyi, a zeneköltészet s irodalomnak ezen kiapadhatatlan örök friss forrása; Reményi, a magyar népdaloknak páratlan eszményesítője; Doppler, Huber, Koch, Suck, Deutsch, Rottfeld sat. sat. mind meg annyi edzett vitézei a művészetnek s zenésztűnknek. Hogy az alkalmi felköszöntések, s élcel teljes szólamok halmaza nem hibázott, ezt szükségtelen említeni is. Különös hatással volt Reményi felköszöntése a nagy művészre, melyben minden kételyt eloszlató magyar őszinteséggel kifejté Joachim művészi jelentőségét, kit minden élő hegedűművészek fölé helyezett. Az egész társaság őszinte elismeréssel fogadta e nyilatkozatát művész hazánkfíának, meglevén győződve, hogy az legtisztább szíve sugallatából vette eredetét. Nem kevésbé emelte a kedélyeket Dr. Arányi, Mosonyi s Lichtenstein humorteljes felköszöntéseik s jól alkalmazott repülő élcelik, mondataik. Joachim a legmelegebb szavakkal viszonozta a művészeti világnak eme valódi lelkesedésből eredt ovatóját, s csak a közelgő hajnal volt képes feloszlatni a kedélyes társaságot, mely magával vitte egy feledhetetlen estély szép emlékezetét.

(Zenészeti Lapok, 1 (1861). március 13.)

1861. március 14-i hangverseny

A művész a classikai örök szép fölmutatása s magyaroztatása ez alkalommal sem tért el egy hajszálat sem, s műsorozata ismét oly művekből állott, melyeket a művészeti világ legünnepeltebb hősei is csak félve mernek érinteni, nehogy csorbát ejtsenek művészeti reputációjuk síma tükrén. Beethoven pyramidalis szerkesztű [sic] s a legkökéletesebb bevégeztséget igénylő, valamint Mendelsohnnak óriás nehézségekkel elhalmazott hegedűversenye; továbbá Bach Sebestyénnek három részből álló szerzeménye (előjáték, me-

nuette, s gavotte) s saját magyar versenyéből az igéző szépségű Románc voltak az előadott darabok, melyekhez azután a szünni nem akaró kihívások s tapsok után még Tartini ördög sonatejének utolsó részét s végül a Rákóczy indulót is magány hegedűre szíves volt hozzáadni.²² [...] A Rákóczy eljátszása pedig négy hangú tételekben s egész gőzerejű időmértékben, fogalmat meghaladó valaminek nevezhető, melyre a hegedülésben megőszült veteránok is csak egymásra néztek anélkül, hogy e talányt egyik vagy másik is képes lett volna megfejteni. [...] A terem annyira megtelt már jóval a hangverseny kezdete előtt, hogy száz meg száz kénytelen volt visszatérni. [...] A szép lelkű művész e 2-ik s utolsó hangversenyének tisztia jövedelmét a helybeli zenede tőkéje gyarapítására szentelte.

(Zenészeti Lapok, 1 (1861), 198–199.)

Rothfeld Lajos: Joachim a pesti fiataltság estélyén [március 14]

Egy nemzet jövőendő nagyságáról semmi sem tehet fényesebb bizonyosságot, mintha oly felemelkedett irányú fiatal nemzedéket tud felmutatni, mely minden magasztos, szép s nemes iránt – bármi téren mutatkozzék is az – melegen tud lelkesülni, s azt elismerésében, kitüntetésében részesíteni: egyik főfeladatának tekinti. Nemzetünk ily lelkes s hivatását kellően felfogni tudó fiatalással dicsekedhetik, mely ez alkalommal is megmutatá, hogy a lázas politikai hullámzások, s a napi szenvedélyek rohanó árja közepete is meg tud emlékezni, hogy mivel tartozik a miveltég s szellemi műveltség azon tényezői iránt, melyek csak a nyugodtabb kül- s belélet rózsás térein szoktak virulni s tartósabb becsű gyümölcsöket teremni [...]. A hangverseny napján este 9 órakor egy hat tagból álló küldöttség jelent meg a művész szállásán felkérendő, hogy körükben megjeleni szíveskedjék. Midőn Joachim a küldöttségtől s több barátaitól kísérve a terembe lépett, az egész – több mint 200 lelkes ifjúból álló társaság felállva ünnepélyes s hangos „éljen” kiáltásokkal fogadta, melyekbe felbuzdítólag vegyültek a Rákóczy induónak harci hangjai. Ezután felállott Mátyus Aristid s velős, meleg, lelkesedett szavakkal üdvözlé a nagy művészt a fővárosi összes ifjúság nevében, kiemelvén érdemeit, nagyságát s azon boldogító öntudatot, hogy a magyar haza őt fiának nevezheti. Joachim nem kevésbé lelkesült szavakkal viszonzá e felköszöntést s élte legboldogabb percének nevezé e személyére vonatkozó hazai kitüntetését. Mély fájdalomát fejezé ki a felett, hogy kora gyermekéveitől fogva a külföld határaihoz levén láncolva, nem tolmácsolhatja még ez úttal hazája nyelvén mindazon meleg érzelmeket, melyeket iránta mindenekfelett táplálni soha meg nem szünend. Azonban ünnepélyesen nyilváníta, s biztosítá a jelenlevőket miszerint ha legközelebb ismét meglátogatandja imádozt hazáját, édes anya nyelvén fogja elrebegni hálaköszönését. „Három szó van – így szólta a többek közt – melyet magammal vittem a messze külföldre, mely a legszebb zeneként csengett örökké fülemben, s melyet soha nem tudtam s nem is fogok elfelejteni, e három szó: 'Éljen a haza!'" Midőn Reményi a terembe lépett, hangos éljenekkel fogadta a fiataltság. R. Joachim mellett helyt foglalva, csakhamar poharat emelt, s hosszabb dicsőítő beszédet tartott a nagy művész érdemei valamint jelentősége felett az egész művészeti világban. Kiemelte különösen miszerint J. legelső az élő hegedűművészek közt, s hogy hozzá nagy reményeket köt ragyogó tehetsége mellett a magyar zenének jövője, mit eddig is már különösen magyar modorú remek verseny-művében fényesen bebizonyított. Beszéde végeztével, melyet harsány éljenek követtek, egy érdekes antik becsű gyűrűt adott át a művésznek e felejthetetlen estély örök emlékeül. A szünidők alatt az egyetemi dalárda szép alkalmi karénekekkel, s Kecskeméti zenekara pedig lelkesítő csárdásokkal fűszerezte a lakomát s kedélyeket. Joachim közkívánatra hegedűt ragadt, s miután Bach Sebestyéntől – a zeneművészet eme örök forrása képviselőjétől – egy darabot játszott mellyel közbámulator idézett elő, a hangversenyben is felmutatott Rákóczy átíratát is előadta, mely után szünni nem akaró tapsok s éljenekkel árasztatott el. [...] Joachim kívánatára a „Szózatot” adták elő, mely alatt ő is együtt énekelt lelkesedve. A fiatalság ez alkalommal Joachimot, valamit Reményit is tiszteltbeli jogászokká nevezte ki. J. még egy külön felköszöntésben éltette Erkelit, kinek a magyar zene nemesítése körül legelső s legtöbb érdemei vannak. [Balogh, Vasvári, Rosti Pál s Bercelli áldomása] J. Reményinek 100 p.f. kézbesített ez alkalommal a Petőfi szobor tőkéjének gyarapítására. Két óra volt éjfél után midőn a társaság szétszózlott, mely tömegesen

²² A műjegyzék nem tud Joachim Rákóczi-induló parafrázisáról szóló hegedűre.

haza kísérté a nagy művészt, kitől aztán háromszoros éljennel vőn bucsut. J. éljen a haza kiáltással vált meg hazája lelkes fiatalságától, magával víve egy kitörülhetetlen estély emlékezetét, mely drágább lesz lelkének, mint a külföld minden csillogó aránya s számtalan babérkoszorúja.

(Zenészeti Lapok, 1 (1861), 199.)

1867. december 7-i és 10-i hangversenyek

A vígadó kis terme f. hó 7-n s 10-n szűk volt befogadni Pesti minden rétegű közönségét, mely sietett részülni oly ritka műélvekben, minőket csak nagyon ritkán nyújt már a hangversenyzés legázolt mezeje. Joachim József a világhírű hegedű-király – Brahms Jánossal szövetkezve – hallatta magát. [...] Oly zsúfolt termet Liszt legutolsó hangversenye óta még nem láttunk. [...] Joachimot hat évvel ezelőt hallottuk utoljára. Akkor is csak két hangversenyt adott. Pedig akkor is mint most bátran adhatott volna hatot s bizton számolhatóan egyforma telt házakra. [...] Paganinit s Lisztet kivéve, nem volt még művész, kinek neve oly varázserővel hatott volna nemcsak a műértő közönségre, de a nagy tömegre is, mint az övé. [...] Soha művész még szerényebben, kevesebb reklám és ostendatióval nem hódította meg a világot mint ő. Művészeti életéhez nincsenek köve ördögös mesék és phantasztikus képek- s kalandokkal telt világutazások. [...] A valódi művészet volt minden hatalma. Annak lángostoróval futotta meg diadalútjait. Világművész a szó szoros értelmében, s bár hazánkfia, pesti születés, hová szélesen elterjedt rokonsági kötelekek csatolják, mégis minden évtizedben csak egyszer-kétszer látogatja meg hazáját, hogy vele egy szép ünnepnapot üljön a művészet. [...] Annyira a külföldhöz tapadt, hogy ott senkinek eszébe sem jut őt mint magyar művészt említeni. Nekünk magyaroknak csak fájhat, hogy őt állandóan nem csatolhatjuk magunkhoz. Talán azt hiszi, hogy a távolból jobban megmarad prófétának hazájában? Ő oly magaslaton áll, hogy ott ahol ő van, más prófétája nem lehet a hegedűművészetnek. Sajátságos szerencsétlensége a magyarnak, hogy legnagyobb művészeit adta a világnak azért, hogy tőle aztán a külföld rabolja el. Mi lehetne e hazából a művészet terén, ha legnagyobb művészfiai nemcsak névleg, de tényleg is magáénak nevezhetné! – Mikor fog Pest csak oly vonzerővel is birni a művészeti világra, mint pl. a kis Weimar, Hanovera, München vagy még Stuttgart is? – Pedig bírhatja, ha hazánk szülöttei s a magyar nemzet úgy akarná! [...] Saját magától csak magyar versenydarabjának „romance”-at játszotta. Joachim bár magyar születésű, de azért úgy látszik messze tartja magát a magyar zene művelésétől. Pedig senki sem lenne inkább hivatva mint épen ő a magyar műzene olyatén alakban való művelésére, mellyel az egész világ elismerését kiutvhatná. Talán ha többet szívná a haza levegőjét, nem viseltetnék iránta oly tartózkodással.

(Zenészeti Lapok, 8 (1867), 169–171.)

Az öreg Ellinger – nem az énekes, mert ez mindig fiatal – hanem az öccse, a nemzeti színház zenekarának érdemes tagja: elsőként tanította Joachimot a hegedűszóra. Nagyon elégedetlen volt a kis fiúval, hogy görbén tartja a vonót és dicsérte előtte a kis Mandellót, hogy az milyen helyesen fogja a nyirettyút. S ime – ma Joachim olyan jól tartja a vonót, hogy az öreg Ellinger bácsi nagyon meg van elégedve vele, az akkori jeles hegedű-növendék pedig azt sem tudja már: mi fán terem a violino primo és ez idő szerint a P. Lloyd nemzetgazdasági rovatának a szerkesztője, amely bizony a mostani sanyarú időkben vajmi távol esik a szép hegedűszótól. Azon a kis estélyen, melyen Joachim barátai és tisztelői jelentek meg, nem hiányzott persze az öreg Ellinger sem, kit egykori tanítványa gyöngéd figyelemben részesített. Midőn koccintott az ő világhírű Pepijével nagyon fönt találta fogni a pohár szárát. Lejebb – mondá neki Joachim – mert akkor szebben cseng a pohár és így tegye rá az ujját. Meg is mutatta neki. Már csak engedje meg folytatá hogy most én mutassam meg önnek a helyes fingersatzot. Joachim ez estén ráköszöntött a magyar zenészekre német szóval, de igazi magyar érzéssel. Az ünnepelt művész nem fitogtatja ezt az érzését, nem kacérkodik vele. A most vett benyomások alatt úgy meggazdagodott szíve, hogy – úgy mond – magyar hangokban fogja kiönteni. Ráköszöntött öreg Rácz Pálra, derék fiára, kinek natur-staccatóit kitűnőnek mondta s az egész boldog barna bandára, melynek hangjaival el nem tudott telni Brahms sem, ki folyton közölte elragadtatását a mellette ülő komoly Görgey Arthurral.

(Fővárosi Lapok, 1879. január 12.)

Színházaink, az egy népszínház kivételével, mely csakoly elnyomott, elhagyott, mint maga a – nép, melynek nevével tán balsorsát is fölvevé... szintén most élék legjobb napjaikat s a teli házak mindennapi eseményé lévén, a jólelkű vidéki néző komolyan elhiszi, hogy nálunk a művészetet pártolják, sőt tán azt is, hogy nálunk van is művészet! Pedig az előbbit még inkább megengedjük, mint a másodikat, kivált most, midőn Joachim és Brahms teli pénztárai úgyszólván kényszerítnek is „engedményre”. Igaz, hogy ez kivételnek is nevezhető, ép oly kivételnek, a milyen a művészet fényes világában maga Joachim. Csak valamiképpen tudna is magyarul az istenadta, rögtön dicsekednének vele, hogy – hazánk szülte, hogy a mienk, hogy magyar ember. Így elenyészik számunkra az „ember” s csak a Hannoverből idejött „művész” létezik, ki szülőföldével, Magyarországgal mindössze sem sokat törődik ugyan, de azért, mint a század egyik nevezetessége s az európai ítézettől egyhangú éjlenekkel megkoronázott királya a – hegedűnek, szíves fogadásra talál közöttünk mindig.

(Magyarország és a nagyvilág, 1879. december 14.)

A magyar szellem, a magyar művészet, a magyar zsenialitás elárasztja úgyszólván az egész világot. Pedig kicsiny nemzet vagyunk, amely alig jöhet tekintetbe a többi nagy és hatalmas, minket már csak számra nézve is messze túlhaladó nemzetek mellett. És mégis bármerre pillantunk a nagyobb városokban, mindenütt megtaláljuk, a magyar művészek legkiválóbbjait. London, Manchester, Páris, Berlin, Lipcse, Hamburg, New-York, Chicagó és a többi nagy külföldi városok mind-mind elragadtak tőlünk egy-két zseniális embert. Bár ez egyrészt örvendetes, mert bizonyosságát adja annak, hogy a magyar lángész felette áll az össze többi nemzetek szellemi képességeinek, mert hisz ha egyenlő tehetség mellett folyna a verseny, bizonyára nem a külföldre szakadt magyar, hanem az illető honi nagy tehetség boldogulna; mégis másrészt elszomorító, mert a magyar erők külföldre való özönlésének legfőbb okát magunkban kell keresnünk. Sehol a világon nem valósul meg oly eclatánsul a latin közmondás – senki sem próféta a saját hazájában – mint éppen minálunk. A külföldieskedés régi hibája a magyarnak. A külföldre szakadt magyar művészek közé tartozik Joachim József, a világhírű hegedűművész is, a ki nemrég ünnepelte 70 éves születése napját, anélkül, hogy a magyar társadalom ez iránt bármily érdeklődést tanúsított volna.

(Dr. Falk Zsigmond: A hetven éves Joachim. Zenelap, 16, 4 (1902), 4–5.)

TIBOR TALLIÁN

Joachim and the Hungarians

Joseph Joachim was born in 1831 into a German speaking Jewish family in the township of Kittsee – not in Burgenland, Austria, as politically correct but historically misleading modern lexika state, but in the western strip of Greater Hungary. The family soon moved to the Hungarian capital Pest, a thriving city on the Danube which Joachim never ceased to consider as his hometown (Vaterstadt). In 1839 he went to Vienna and later lived in Germany, but at the time of the Hungarian revolution in 1848 he warmly sympathized with the Hungarian cause, calling himself a “magyar ember” (Hungarian man). In the following decade his Hungarian identification bore several musical fruits, among them his “opus hungaricum”, the important Concerto for Violin in Hungarian style, perhaps a counterpart to the Hungarian symphonic style of Liszt with whom Joachim, a friend of the Schumanns and Brahms, fell out in 1857. The spiritual and musical assimilation to Hungary ran parallel with his dissimilation from the Jewry which in 1855 led to his christening. When in 1861 Joachim came to Pest to perform his Hungarian Concerto, he was enthusiastically received and feted as a world-famous compatriot living abroad and adding to Hungarian national prestige with his art. He, in return, promised to learn the language of his motherland. After the Austro–Hungarian compromise Joachim’s national reception became somewhat cooler, although he was held in great respect as a musician. He absolved a few concert tours in the 1870s (also together with Brahms), then practically cut off his personal contacts with Hungary. His dissimilation from the nation seems to correspond to his giving up composing for good. At the Hochschule für Musik in Berlin, however, Hungarian students were always welcome in his violin classes. Two of Joachim’s nieces, Jelly d’Arányi and Adila Fachiri, born and brought up in Budapest, studied with his former pupil Jenő Hubay at the Budapest Music Academy, and for their part became internationally acclaimed violinists.